

КОГА ЧОВЕКЪТ СТАВА АДАМ, А ЖЕНАТА – ЕВА?

Мони Алмалех

Първата употреба на съществителното нарицателно *човек* אָדָם [ад`ам] в ивритския оригинал е в Битие, 1:27. Собственото име на Първосътворения човек е *Адам* אָדָם [ад`ам] и се пише по напълно идентичен начин на *човек* אָדָם [ад`ам]. В ивритската писмена традиция няма малки и главни букви и така на иврит няма никаква разлика в изписването на *човек* и *Адам*.

Пита се: „Кога съществително нарицателно име *човек* אָדָם [ад`ам] се превръща в съществително собствено име *Адам/Adam* אָדָם [ад`ам]? В търсенето на отговора на този въпрос проследяването в различните преводи на мястото, където се явява собственото име може да бъде и от помощ, и да се декодира като тълкуване на фактите в ивритския оригинал. На първата поява на собственото име Адам в преводите може да се гледа като на Коментар.

Въпросът на пръв поглед не е особено съществен. Обаче в контекста на разбирането, че съществителните нарицателни са имена на неусвоени, чужди неща, а съществителните собствени – на близки, културизирани, усвоени неща, въпросът добива по-голяма значимост.

Следната мисъл на Лотман може да се отнесе и към собствените, и към нарицателните съществителни: „Отделянето на думата от предмета – това е чертата, която бележи пропастта между човека и останалия животински свят, и у детето – пазача на тази гранична пропаст, може би по-ярко отколкото при възрастните, си личат онези черти на съзнанието, чийто неопит е то.” [Лотман, 1998, с. 42].

Лотман обаче се занимава и с разликата между собствените и нарицателните имена:

„Може би най-ярката проява на човешката природа е използването на собствени имена и свързаното с това определяне на индивидуалността, на самобитността на отделната личност като основа на нейната ценност за „другия” и „другите”. „Аз” и „другият” са двете страни на акта на самоосъзнаването и са невъзможни поотделно. ...Възможността да направиш зло е първата крачка към възможността съзнателно да не го правиш. ... Съзнателното поведение е невъзможно без избор, т.е. без момент на индивидуалност, и следователно предполага съществуването на пространство, запълнено със собствени имена. ... Езикът на животните,

доколкото знаем, без намесата на човека не разполага със собствени имена. А именно те създават онова напрежение между индивидуалното и общото, което е в основата на човешкото съзнание.” [Лотман, 1998, 40-41]

Що се отнася до „напрежението между индивидуалното и общото, което е в основата на човешкото съзнание”, Лотман го дефинира така:

„Един от изходните семантични човешки механизми започва от възможността да бъдеш „само себе си” (собствено име) и същевременно да си „представител” на групата, един от многото (нарицателно име), от възможността да изпълняваш ролята на друг, да заместваш някого или нещо, да бъдеш не това, което си.” [Лотман, 1998, с. 43]; „Ако под „индивидуално” разбираме способността да увеличаваме броя на разликите, да намираме различното в едно и също нещо, то, разбира се, това е едно от основните завоевания на културния прогрес. Трябва обаче да отбележим, че способността да виждаме в единичното различията, а в различията – едното, е единен прогрес на съзнанието, представен чрез тези две, неотделими една от друга, страни.” [Лотман, 1998, с. 167]

Трудно ми е да се съглася с мнението на Юрий Лотман, че „„Аз” като местоимение е структурно много по-просто от „Аз” като собствено име. Последното не е твърдо очертан езиков знак” [Лотман, 1998, с. 168].

Топоров отбелязва една друга страна на имената в космологичните текстове (а Битие, 1-3 е именно такъв, космологичен монотеистичен, текст) – името се поставя преди това, за което то е име:

“И “Стих о Голубиной Книге”, и *brahmodya* (Топоров отбелязва “Стих о Голубиной Книге” и *brahmodya* като съчинения “космологически по своята проблематика” - бел. авт., М. А.) са текстове за “началата”, за сакралния състав на света, за порядъка/реда на възникване и ставане/случване на света. Естествено те претендират за пълнота на картината, от която всеки елемент подлежи на *обозначение – именуване*, както и в гатанката, където отгатването едновременно обозначава и извлечените от небитието вещи, и наричането им с име като знак за същото. Митопоетическият номинализъм поставя името преди това, за което то е име. [Топоров, 1993, 204].

Лосев разсъждава през 1929 г. за отношението между вещта и името. Макар че неговите мисли са неприложими към анализа на това, как едно нарицателно име става собствено, те ще бъдат накратко резюмирани.

Според Лосев имената на неодушевените вещи не са и не могат да бъдат обект на правилно мислене. Основното, върху което той разсъждава, са имената на одушевените вещи. „И така, щом аз съм разбрал нещо, то самата вещь трябва да бъде не просто вещь, но разбираема вещь, т.е. в нея трябва да има един или друг реален аналог на моето разбиране, тя трябва

осмислено да ми съчувства. Когато се има предвид неодушевен предмет, то неговото съчувствие към моето разбиране ще бъде това, което ще се окаже реално осъществимият аналог на моето разбиране. Например залязващото слънце ми се струва уморено и блажено-молитвено. Съчувствието на моето разбиране в този предмет ще бъде това, че той, не само в моето въображение или фантазия, но и реално ще бъде такъв, какъвто аз го възприемам. Но името, както бих казал аз, е оръдие на общуване главно с одушевените предмети и личностите. [Лосев, 1929, с.19]; Името предполага, че аз искам да общувам с предмета, който аз разбирам; името също необходимо предполага, че предметът чува това име, отговаря на моя зов, съчувства му, съответства му и му отговаря. Без това взаиморазбиране между именуващото и именуваното не може да се реализира никакво именуване. Самият смисъл на именуването се състои в това, че именуващият съзнателно реагира на това именуване. Иначе името престава да бъде име.” [Лосев, 1929, с. 20]

Твърдението, че „съчувствието на моето разбиране” в залязващото слънце „ще бъде това, че то, не само в моето въображение или фантазия, но и реално ще бъде” уморено и блажено-молитвено, т.е. „такова, каквото индивидът го възприема”, не съответства на пенливите критики на Лосев към различни интелектуални школи:

„Вещта може и трябва да разбира преди всичко **самата себе си**. [Лосев, 1929, с. 24]; Позитивизмът е механизмът, зад които винаги се крият агностицизмът от една страна –, а от друга – субективизмът. Те разбират името като субективно издаваем звук, а вещта – като вещь, в която името не е момент в самата вещь. Получава се дуализъм, типичен за всяка абстрактна метафизика: вещите, сами по себе си, са без всякакво име, а имената (нашите субективни звукове) – са сами по себе си. Такъв дуализъм е удушаване на всякаква социална действителност, тъй като всяка социална действителност предполага, че между вещите, между всички видове субекти и обекти, **винаги има живо и разумно общуване**. Откъсването на имената от вещите е печален продукт на ужасяващата тъма и духовна пустота, с която се отличава буржоазна Европа, създала една от най-абстрактните и бездушни типове култура въобще. [Лосев, 1929, с. 2]”

У Лосев има ред интересни разсъждения като например твърдението, че „природата на името е магична”, а „магията се състои в изменението на битието със силата на една дума, преобразяването и самосъздаването на вещите от невеществената енергия на имената”. Това последното е приложимо към лингвистичната хипотеза за Сътворението на света, известна от философската кабала, а след това канонизирана от ап. Йоан

(Йоан, 1:1-5), макар че начинът на изложение у Лосев е по-скоро в стила на окултизма.

Лосев засяга по точен начин „кратиловата”, платонова тематика, както и това, което днес наричаме „теория за лингвистичната относителност на Сепир-Уорф”, изказва ред интересни мисли за знаковата същност на думата, образа и пр.

Така или иначе Лосев си остава в 1929 г., в Съветска Русия, но най-важното – в лоното на имената на одушевените същества.

В контекста на „разни мисли за разни имена” първата употреба на собственото име *Адам*, изписвано омографно и произнасяно омофонно в иврит спрямо нарицателното *мъж, човек*, добива друг смисъл. Разните мисли за разните имена обаче не съдействат решително да се отговори на въпроса "Каква е причината ивритското съществително нарицателно име *човек* אָדָם [ад`ам] да стане *Адам* אָדָם [ад`ам]?"

Фактът, че Първата употреба на собственото име *Адам* в различните преводи е на различни места, също добива друг смисъл.

КОГА ЧОВЕКЪТ СТАВА АДАМ?

В Септуагинта – Битие, 2:16.

Във Вулгата – Битие, 2:19.

В Библия, 1991 – Битие, 2:25.

В Библия, 1995 – Битие, 3:21.

В Библия, 2001 – Битие, 3:21.

В Библия, 2002 – Битие, 3:21.

В “Estir” – Битие, 3:21.

В Септуагинта – Битие, 2:16.

LXT Genesis 2:16 καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη

אָכַל תְּאֵכֶל: WTT Genesis 2:16
וַיִּצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגָּן

„Estir” Битие, 2:16 И Господ Бог заповяда на **човека**, казвайки: От всяко дърво в градината свободно да ядеш;

Украинският съвременен превод е ала-Септуагинта – Битие, 2:16.

UKR Genesis 2:16 І наказав Господь Бог **Адамові**, кажучи: Із кожного дерева в Раю ти можеш їсти.

Във Вулгата – Битие, 2:19.

VUL Genesis 2:19 formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terrae et universis volatilibus caeli adduxit ea ad **Adam** ut videret quid vocaret ea omne enim quod vocavit **Adam** animae viventis ipsum est nomen eius

Първият качествен **английски** превод, **Версията на Крал Джордж**, следва Вулгата – **Битие, 2:19**:

KJV Genesis 2:19 And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought *them* unto **Adam** to see what he would call them: and whatsoever **Adam** called every living creature, that *was* the name thereof.

Така правят **някои от английските** преводи, но не всички, **съвременният чешки** превод, а в най-древният превод на Петокнижието – Септуагинта – в този стих 19 собственото име вече се използва системно:

RWB Genesis 2:19 And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought *them* to **Adam** to see what he would call them: and whatever **Adam** called every living creature, that *was* its name.

LXT Genesis 2:19 καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν **Ἀδὰμ** ἰδεῖν τί καλέσει αὐτὰ καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ **Ἀδὰμ** ψυχὴν ζῶσαν τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ

BKR Genesis 2:19 (Nebo kdyT byl učinil Hospodin Bůh z země všelikou zvěř polní, i všecko ptactvo nebeské, přivedl je k **Adamovi**, aby pohleděl na ně, jaké by jméno kterému dáti měl; a jak by koli nazval **Adam** kterou duši Tívou, tak aby jmenována byla.

„Estir” Битие, 2:19 И Господ Бог създаде от земята всички полски зверове и всички въздушни птици; и ги приведе при **човека**, за да види как ще ги наименува; и с каквото име назовеше **човекът** всяко одушевено същество, това име му остана.

Френската DRB също използва в тази ситуация за първи път собственото име Адам, макар, че **стихът е 20-ти**:

DRB Genesis, 2:20: Et l'homme donna des noms à tout le bétail, et aux oiseaux des cieux, et à toutes les bêtes des champs. Mais pour Adam, il ne trouva pas d'aide qui lui correspondît.

Вулгата, Септуагинта и Версията на Крал Джордж продължават да използват собственото име Адам и в следващите стихове:

KJV Genesis 2:20 And **Adam** gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found an help meet for him.

LXT Genesis 2:20 καὶ ἐκάλεσεν **Ἀδὰμ** ὀνόματα πᾶσιν τοῖς κτήνεσιν καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ

ЛОГИКА И КОМЕНТАР ЗА ПОЯВАТА НА СОБСТВЕНОТО ИМЕ *АДАМ*

Битие, 2:16 „доктрина на забраната”

Въвеждането на собственото име Адам може да се приема като коментар на текста. Септуагинта и съвременният украински превод въвеждат собственото име в Битие, 2:16. Това е най-ранна поява в текста на собственото име в момента на даване на забраната да се яде от дървото за познаване на доброто и злото. Първата жена още не е сътворена. По същество това е доктринален коментар-превод на тема Божиата заповед, поставящ ударение върху важността Божиите заповеди като забрани.

Битие, 2:19 „ала-Бога-отец”

Битие, 2:19

VUL Genesis 2:19 formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terrae et universis volatilibus caeli adduxit ea ad **Adam** ut videret quid vocaret ea omne enim quod vocavit **Adam** animae viventis ipsum est nomen eius („Estir” И Господ Бог създаде от земята всички полски зверове и всички въздушни птици; и ги приведе при човека, за да види как ще ги наименува; и с каквото име назовеше човекът всяко одушевено същество, това име му остана.)

За Битие, 2:19 също се вижда известна логика – собственото име се явява за първи път, когато човекът-Адам дава имена на „всички полски зверове и всички въздушни птици”. Появата на собственото име Адам в този стих потвърждава, че в теорията на Лосев не е лишена от здрав смисъл, защото се именуват одушевените същества – всички полски животни и всички небесни птици. Любопитното е, че в стих 20 се посочва, че въпреки процедурата на даване на имена на „всички добитъци, небесни птици и на всички полски зверове” човекът не си намерил помощник, нему подобен. Стих 20 е указание, че даването на име имплицитно и вероятно съдържа процедура по „намиране на помощник, подобен на човека”.

Този превод е хипотеза, която условно може да бъде наречена „ала-Бога-отец”, защото първият човек е творец, способен да дава имена на живите същества. Тази негова способност се дължи на подобие му на Бога, защото в битие, 1:27 е сътворен „по образ и подобие Богу”.

Битие, 2:25 „райското единство на мъжа и жената”

Битие, 2:25

Библия, 1991 И бяха двамата голи, Адам и жена му, и не се срамуваха.

Единствена сред всички други български и чуждоезикови преводи българската православна Библия (Библия, 1991) въвежда за първи път собственото име Адам – „И бяха двамата голи, Адам и жена му, и не се срамуваха.”

Според този превод-тълкуване *човекът* става *Адам* след като е сътворена *жената*-הַשָּׂרָא [ишà], а *човекът*-אָדָם [иш] и *жената*-הַשָּׂרָא [ишà] са едно цяло, „една плът”.

За *човека*-אָדָם не се твърди, че „ще оставя баща си и майка си, за да се прилепи към жена си”. Това се твърди за *човека*-אָדָם [иш].

Библия, 1991 е превод, въвеждащ собственото име Адам от момента на сътворяването на жената – הַשָּׂרָא [ишà] в Битие, 2:21-23 и от момента на поява в ивритския текст на другата дума за *човек* – אָדָם [иш] в Битие, 2:23-24.

В Библия, 1991 от момента на своето сътворяване („по образ и подобие Богу” в Битие, 1:27 или „от пръст и земя” в Битие, 2:7) *човекът*-אָדָם [адàм] или *човекът*-אָדָם [иш] е превеждан до Битие, 2:25 с думата *човек*. В Битие, 2:25 се явява собственото име *Адам*. В цялата следваща, трета, глава Библия, 1991 използва собственото име *Адам*, докато Библия, 1995 използва *човек* и вкарва в употреба за първи път собственото име *Адам* чак в Битие, 3:21.

Библия, 1991 използва за описание на Сътворението думите *мъж* и *жена* само в Битие, 1:27. Ивритските думи *мъж* и *жена* не са нито אָדָם [адàм], нито אָדָם [иш], нито הַשָּׂרָא [ишà], а са думите זָכָר [захàр] (1.мъж; 2. мъжки пол; 3. грам. мъжки род) и נְקִיבָה [некевà] (1. жена; 2. женски пол; женска (сред животните); 3. грам. женски род). Навсякъде другаде до Битие, 3 преводът в Библия, 1991 използва *човек* (до Битие, 2:25) и *Адам* след това до края на Битие, 3.

Така този превод оформя българските опозиции:

`човек—жената още не е сътворена` (до Битие, 2:21 включително)

`човек—жена` в Битие, 2:22-24

`Адам—жена` (тази опозиция е възможна от Битие, 2:25 до Битие, 3:20)

`Адам—Ева` се явява след Битие, 3:20.

`Адам и жена му` - еднократно в Битие, 3:21

Битие, 3:21 „доктрина на равенството между мъжа и жената” или „доктрина греха”

Битие, 3:20-21

„Estir” 20 И човекът наименува жена си Ева, защото тя беше майка на всички живи. 21 И Господ Бог направи кожени дрехи на Адама и на жена му и ги облече.

Според този превод-тълкуване *човекът* става *Адам*, след консумиране

на първородния грях – нарушаването на заповедта на Господ. Това може да бъде наречено „доктрина на греха” или „доктрина на равенството между мъжа и жената”.

За Битие, 3:21 положението изглежда най-добре мотивирано – поради появата на собственото име на първата жена Ева.

Това, условно казано, е „феминистичен” коментар, защото в терминологията на Лотман първият човек единствено и възможно се културизира и ни става близък, когато се културизира и ни става близка първата жена.

За Битие, 3:21 обаче може да има още две хипотези:

Хипотеза № 1

Причината да се посочва като собствено име един термин, употребен дотогава (глави 1, 2 и 3) 22 пъти, е, че в предишния стих (Битие, 3:20) Адам дава собствено име на жена си – Ева **חַוָּה** [xàva]. Собствените имена Адам и Ева са след консумирането на първородния грях. Дотогава Ева е наричана *жена* **אִשָּׁה** [ишà].

Битие, 3:21 е добро място за превръщането на първосътворената същина *човек*-**אָדָם** в собствено име *Адам*, защото в същия стих – Битие, 3:21 – Господ облича Адам и Ева в кожи. Това “обличане в кожи”/”в кожени дрехи” бележи отделянето на Адам и Ева от прекия контакт с Бог. В еврейската традиция този момент е вплетен в правописа на омофоните *кожа* **עוֹר** [op] и *светлина* **אוֹר** [op]. В юдейската монотеистична митология тази история е обект на множество коментари поради омофонността на *кожа* **עוֹר** [op] и *светлина* **אוֹר** [op]. „Адам и Ева били облечени в дрехи от светлина, бидейки свързани със своята високо духовна същност. В резултат от техния грях те изпаднали в по-ниска физическа форма и били облечени с кожа.” [Mat, 19831 с.234] С други думи казано, до този момент Адам и Ева не са разделени от никаква преграда в контакта си с Бога-отец и те контактуват пряко с Него, чрез светлината на своята високодуховна същност. А обличането им в кожи слага преграда на този пряк контакт.

Хипотеза № 2

Собственото име Адам влиза в употреба след прекъсването на прекия, светлинен, контакт между Бог и Адам, т.е. след обличането в кожи на Адам и Ева.

Винаги представлява интерес как различните преводи и редакции превеждат една лексема. В двете най-нови осъвременени версии – Библия, 2001 на протестантския превод и Библия, 2002 за православния превод въпросът с първото въвеждане на собственото име Адам е решен така:

Библия, 2001 запазва посоченото за Библия, 1995 и в нея собственото име Адам е употребено за първи път в Битие, 3:21.

Библия, 2002 променя наличното в Библия, 1991 и го заменя с първа употреба на Адам в Битие, 3:21.

КОГА ЖЕНАТА СТАВА ЕВА?

Собственото име на първата жена – Ева חַוָּה [хàва] – стандартно се свързва с етимология, обвързваща го със съществителното нарицателно *живот*. Един по-засукаан анализ буквите и звуковете, които собственото име Ева съдържа може да го обвърже обаче и с името на Йехова, на Бога отец, което на иврит се пише יְהוָה [йе(х)ова(х)].

Името *жена* אִשָּׁה [ишà] е дадено на сътворената от реброто на Адам в Битие, 2:23. Точно тогава е, според ивритския оригинал, първата употреба на другата лексема за *човек* (освен אָדָם [адам]) в иврит – אִישׁ [иш]. В Битие, 2:23 човекът-мъж дава нарицателно име и на жената, но и на себе си. Лексемата אִישׁ [иш] е употребена два пъти – в Битие, 2:23 и в Битие, 2:24, а във всички други случаи, когато на български език четем човек (Библия, 1995) или Адам (в Библия, 1991) в иврит е налице думата אָדָם [адам], означаваща и до днес *човек*.

Собствените имена Адам и Ева са след консумирането на първородния грях, което не означава, че Адам и Ева са ”познали” сексуалния акт, а че са изпитали срам! Дотогава Ева е наричана [ишà] אִשָּׁה – *жена*. И в Библия, 1991, и в Библия, 1995 със звездичка и под линия се означава, че *Ева* חַוָּה [хàва] на иврит означава *живот*. В “Ларус” за библейски и съвременен иврит обаче такова значение на חַוָּה [хàва] като съществително нарицателно не съществува [Кон, 1975].

Собственото име на първата жена е кристален пример за това, как в правописната норма на иврит се вплитат религиозни и верски разбирания и оценки, а всичко това има пряко отношение и към словообразуването, и към фонетиката, и към фонологията.

Правописът на собственото име Ева חַוָּה [хàва] изисква то да се пише с първа буква *хет* ח , маркираща звука х. При изговор в реч обаче звукът х доста се скъсява и често чуваме [(х) àва] вм. [хàва]. Би трябвало тогава да запишем този изговор с буквата *х(е)* ה , обзначаваша *кратко х* – (х). Преводът на тази дума в другите езици като *Ева*, а не като *Хава*, ясно показва, как звучи името *Ева* на иврит.

Името *Ева* обаче твърдо се пише на иврит с буквата за “нормално” *х*, а не с буквата за кратко *х*. Това става по няколко причини. *Първо*, собственото име на буквата **ח** { [хет] **חֵט** } е омофон на съществителното нарицателно *грях* { [хет] **חַטָּא** } в иврит. Системният отказ името на първата жена да се изпише по фонетичен принцип, т.е. с **ח** *х(е)*, показва интенцията да се вижда отговорността за първородния грях у Ева и по-малко у Адам, както е по канон в СЗ. *Второ*, ако изпишем каквото чуваме – с **ח** *х(е)* – то това е специална буква в юдейската традиция, доколкото буквата **ח** *х(е)* в собствени имена маркира договора с Бога и се добавя към собственото име, затова Аврам става Авраам, Исак става Исаак. Правописът на български език отразява фонетичната страна на тези имена. Ивритският правопис включва само буквите за консонантите. За гласните букви няма.

Във фонетичен план е възможно началното *х* при *Ева* **חַוָּה** [xàва] съвсем да бъде “изядено” и тогава чуваме [àва]. Това става най-успешно в случаите, когато майките в Израел викат своите момиченца с име Ева от балкона. За да бъдат чути призивите, издишната струя трябва да е по-силна и по-експлозивна от обичайната реч – чуваме [àва]. Любопитно е, че *желание, ламтеж, алчност* звучи като “извиканото от балкона” име Ева, но *желание, ламтеж, алчност* не се пише нито с буквата **ח** *Хет*, нито с буквата **ח** *(Х)е*, а с *Алеф* – **אָוָה**. Дефиницията на звуковия денотат на *Алеф* е “особено кратък гърлен звук, който практически не се произнася”. Буквата *Алеф* е знак за читателя не “за много кратък гърлен звук”, а много повече за някоя от всички гласни в иврит. Виждаме ли *Алеф*, значи трябва да разберем – за коя от всички гласни в иврит иде реч в тази дума, защото *Алеф* в 90% процента от случаите е озвучено/”точкувано” с някоя от гласните. В този смисъл *Алеф* и *(Х)е* са близки по произнасянето на звуковия си нормативен денотат, а произнасяне на някоя от гласните.

Дотук представеното алофонно и правописно развитие на нашия проблем може да се представи така. Знакът * маркира липса/неправилност на такъв правопис.

ДУМА	ПРАВОПИС	ФОНЕТИЧЕН ОБЛИК
<i>Ева</i>	חַוָּה	[xàва]
<i>Ева</i>	חַחַוָּה*	[(x)àва]
<i>желание, ламтеж, алчност</i>	אָוָה	[àва]

Таблицата ясно обрисова структурното положение в езика и

писмеността, където се дава оценка и в правописа, и в номинацията за Ева-първата жена. Ева е и първоизточникът на греха (“наказана е името ѝ да започва с *Хет* – грях”) и че е *алчна, с ламтеж и желание*. На Ева се отказва възможността да се напише името ѝ с буквата, маркираща договор с Бога – *(Х)е*. Това се прави нарочно, заради нейното деяние в рай. Ако случайно някой, заблуден от речевата практика, сбърка да мисли да пише името ѝ с *(Х)е*, а не с буквата за грях – *Хет* – то тогава той се сблъсква с правоговорната, правописната и словообразователната норма. Всичките три, заедно с речевата практика, сякаш са сътворени в диалектика на `опозиция и единство`, която диалектика да припомним – кой е с *(Х)е* и кой – с *Хет*...

Ето парадигмата на лексеми с корен от буквите *Хет* – *Вав* – *(Х)е* и *(Х)е* – *Вав* – *(Х)е*:

ДУМА	ПРАВОПИС	ФОНЕТИЧЕН ОБЛИК
<i>Ева</i>	חַוָּה	[xàva]
<i>Ева</i>	חַוָּה*	[(x)àva]
<i>живея, съществувам (за събитие, случка)</i>	חַוָּה	[xavà]
<i>декларирам, потвърждавам ; изразявам, изказвам</i>	חַוָּה	[хивà]
<i>ферма, чифлик</i>	חַוָּה	[xàva]
<i>декларация, изразяване (само в номинативни словосъчетания от две съществителни тип „смихут”)</i>	חַוָּה	[xàva]
<i>съм</i>	חַוָּה = חַוָּה	[хевè] = [(x)айà]
<i>падам; да падна (с всички вторични и преносни значения)</i>	חַוָּה	[xavà]
<i>Йе(х)ова</i>	חַוָּה	[йе(x)òва] [йе(x)òва]

Ситуацията изглежда ясна – Ева е Божие творение, но не се полага да се пише името ѝ с с буквата *(Х)е*, защото това име ще заприлича на собственото име на Бога. В цялостната система тя е еднакво грешна за първородния грях като Адам, но на едно малко стъпало по-ниско, понеже първа е яла от забранения плод. Затова – с буквата за грях *Хет*. В някои от българските и чуждоезиковите преводи под линия се посочва етимологията на собственото име *Ева* חַוָּה [xàva] със съществително нарицателно – *живот* חַיָּה [xàja]. Името Ева [xàva] няма словообразователна връзка, както Адам, с червен цвят или земя, а с живея, съществувам חַי [хай], а при промяна на правописа с *(Х)е* – с Йе(х)ова.

Лексемата за земя אָדָמָה [адамà] продължава да се употребява

систематично в Глава втора и трета (1:25; 2:7; 2:11; 2:19; и т.н.), наред с другата лексема за земя [èрец/àрец].

От двойката [адàм] - [иш] първа се среща лексемата [адàм]. Не само това, в Глави 1, 2 и 3 тя е използваната в огромното мнозинство на онова, което се превежда на български като *човек*. Терминът [иш] се среща само два пъти, и то в контекста на даване на първото от двете имена на сътвореното от реброто на Адам създание от женски пол – [ишà]. След това отново авторът се връща към по-общото [адàм]. Правилно е [иш] да се превежда като съотнoсим термин с термина *съпруг, другар*. Това е, което ни подава текстът на СЗ.

ИЗВОДИ

1. При Сътворението първо се създава по-чуждото по-непознатото за нас обикновените хора. То се именува със съществителните нарицателни *мъж* и *жена*.

2. За *мъж-човек* има три думи, които по-скоро показват инженерната страна на Сътворението, а не просто монотеистична приказка.

3. В процеса на въвеждането на собствените имена на първите хора преводите са вид коментари според мястото, където използват за първи път собствените имена *Адам* и *Ева*.

4. Преводите сочат пълно еднoдушие за мястото, където се явява собственото име *Ева*.

5. Преводите представят разнообразие при мястото за въвеждане на собственото име *Адам*.

6. Собственото име *Адам* се явява за първи път на четири различни места, всяко от които представлява доктрина или коментар за мястото и основното качество на първия човек.

7. Разнообразието на мястото на въвеждане на собственото име *Адам* е причинено от различни тълкувания за ролята и отношението между мъжа и жената, както и между първите хора и Бога.

БИБЛИОГРАФИЯ

Лосев, 1929: Л о с е в, А. *Вещ и имя*. Первая редакция. – В: <http://www.philosophy.ru.library/lofef/name.html>).

Лотман, 1998: Л о т м а н, Ю. *Култура и взрив*. Издателство „Кралица Маб”, 1998.

Топоров, 1993: Т о п о р о в, В. О языке загадки: к реконструкции “загадочного” прототекста. – В: *Съпоставително езикознание*, 1993,

ИЗПОЛЗВАНИ ПРЕВОДИ НА БИБЛИЯТА

- Библия, 1991: *Библия сиреч книгите на Свещеното писание на Вехтия и Новия завет*, издава Св. Синод на Българската църква, София, 1991, 1523 с.
- Библия, 1995: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия заветъ. Вярно и точно преведена отъ оригинала.*, Ревизирано издание, София, Придворна печатница, 1924, The Bible League, South Holland, IL 60473, Минск, PICORP, 1995, 1210 с. (957 с. + 263).
- Библия, 2001: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия завет. С препратки, паралелни пасажи и тематичен конкорданс. Изданието е преработка на съвременен български език на основата на българския превод на Библията от оригинални текстове, извършен от Константин Фотинов, Петко Славейков и Христодул Сичан-Тодоров, издаден за първи път през 1871 г. Вярно и точно сравнена с оригиналните текстове.* Първо издание, София, 2000, Издателство „Верен“. Второ издание. София, 2001, Издателство „Верен“. 1415 с.
- Библия, 2002: *Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завет. Вярно и точно преведено от оригинала.* Българско библейско дружество със съдействието на Обединените библейски дружества — UBS. София, 2002.
- “Estir”: Електронна Библия на български език с конкорданс. 2005.
- Библии по Bible Works, 1998: Copyright © 1998 BibleWorks:
- WTT - Biblia Hebraica Stuttgartensia BHS (Hebrew Bible, Masoretic Text or Hebrew Old Testament), edited by K. Elliger and W. Rudolph of the Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Fourth Corrected Edition, Copyright © 1966, 1977, 1983, 1990 by the Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission.
- LXT- Septuaginta (Old Greek Jewish Scriptures) edited by Alfred Rahlfs, Copyright © 1935 by the Wurttembergische Bibelanstalt / Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. The LXX MRT (machine readable text) was prepared by the TLG (Thesaurus Linguae Graecae) Project directed by Theodore F. Brunner at University of California, Irvine.
- VUL - Biblia Sacra iuxta Vulgatam Versionem, Vulgate Latin Bible (VUL), edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H.F.D. Sparks, and W. Thiele [at Beuron and Tuebingen] Copyright © 1969, 1975, 1983 by Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. ASCII formatted text provided via

- University of Pennsylvania, CCAT. Textual variants not included.
- KJV** - Authorized Version (KJV) - 1769 Blayney Edition of the 1611 King James Version of the English Bible - with Larry Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research.
- UKR** - The Ukrainian Version (UKR) of the Bible, Copyright © 1996 Bob Jones University.
- RWB** - The English Revised 1833 Webster Update 1995 (RWB) with Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright (c) 1988-1997.
- BKR** - Czech Bible Kralická: Bible svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového Zákona podle posledního vydání kralického z roku 1613.
- DRB** - The French Version Darby 1885 (DRB), Copyright (c) 1991, Bible et Publications Chretiennes, Valence FRANCE. S.V.P.